

Оперативне дослідження економічних потреб у Миколаївській області

Червень 2023 р. | Україна

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ



Окупація частини Миколаївської області з березня по листопад 2022 р. та її тривале перебування біля лінії фронту призвело до **закриття підприємств** у таких важливих секторах економіки, як виробництво, сільське господарство й торгівля. Але попри те, що область і досі потерпає від періодичних воєнних дій, включно з ракетними ударами, застосуванням дронів-камікадзе, ударами реактивних систем залпового вогню та ризиком натрапити на міни на землі та в воді, за останні місяці **ринок праці частково відновився**, про що свідчать вакансії та резюме, розміщені на найпопулярнішому в Україні сайті з пошуку роботи work.ua, що майже досягли рівня 2021 р.



Миколаївський та Баштанський райони постраждали від воєнних дій найбільше, їхнє місцеве населення переміщувалося більше ніж населення інших районів, ці райони прийняли велику кількість ВПО та населення, що повернулося, до того ж, деякі населені пункти Баштанського району було підтоплено внаслідок руйнування Каховської греблі. Тому не дивно, що за повідомленнями інформантів, **бізнес у цих районах постраждав найбільше** від повномасштабної війни (далі — війна).



Повідомляється, що перед бізнесом у Миколаєві стоять чисельні та складні виклики, включно із **браком попиту, безпосередніми збитками/втратою бізнес-активів, наявністю мін/нерозірваних боєприпасів та зростанням витрат**. Ключові інформанти (КІ) з бізнес-менеджмент організацій (БМО) вказали на брак державної підтримки в подоланні цих викликів, КІ з місцевих органів влади (МОВ) обговорювали **проблему обмеженого фінансування бізнесу на місцевому рівні²**, а один представник Баштанської районної державної адміністрації зазначив, що більшість ресурсів було скеровано на військову потреби та відновлення соціальної інфраструктури.



Стосовно **пріоритетних заходів із відновлення та розвитку**, КІ з МОВ наполягали на важливості **відновлення інфраструктури** — постачання питної води, доріг, портів об'єктів. Пріоритетним також є **відновлення житла**, особливо для ВПО та осіб, що повернулися. За логікою, ці заходи передуватимуть заходам, розробленим безпосередньо для підтримки бізнесу, особливо враховуючи необхідність застави (звичай у формі нерухомого майна або обладнання) при оформленні банківського кредиту.



Кваліфіковані працівники сільського господарства, а також **фахівці**, були відмічені як найбільш **затребувані професії**. Для порівняння: повідомлялося, що ВПО найчастіше зараз працюють у роздрібній торгівлі (що, вірогідно, відрізняється від їхньої довоєнної спеціалізації), в той час як серед жінок до війни найпоширенішими професіями були офісна робота, сфера послуг та торгівлі і фахова діяльність. Як повідомляють КІ, існує помітна розбіжність між роботою, яку готові виконувати жінки/ВПО, та потребою у кваліфікованих сільськогосподарських працівниках.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОГРАМНИХ РОЗРОБОК

Гнучкі програми із забезпечення засобами до існування. Враховуючи наявні потреби у відновленні/потребу в житлі для ВПО, постійне потерпання області від бойових дій, що може призвести до подальшого пошкодження житлових масивів, критичної інфраструктури та бізнес-активів, а також відносно високу вірогідність подальшого прибуття ВПО через наближеність Миколаївської області до лінії фронту, партнери можуть розглянути розробку програм відновлення, достатньо гнучких для впровадження у контексті, що стрімко розвивається.

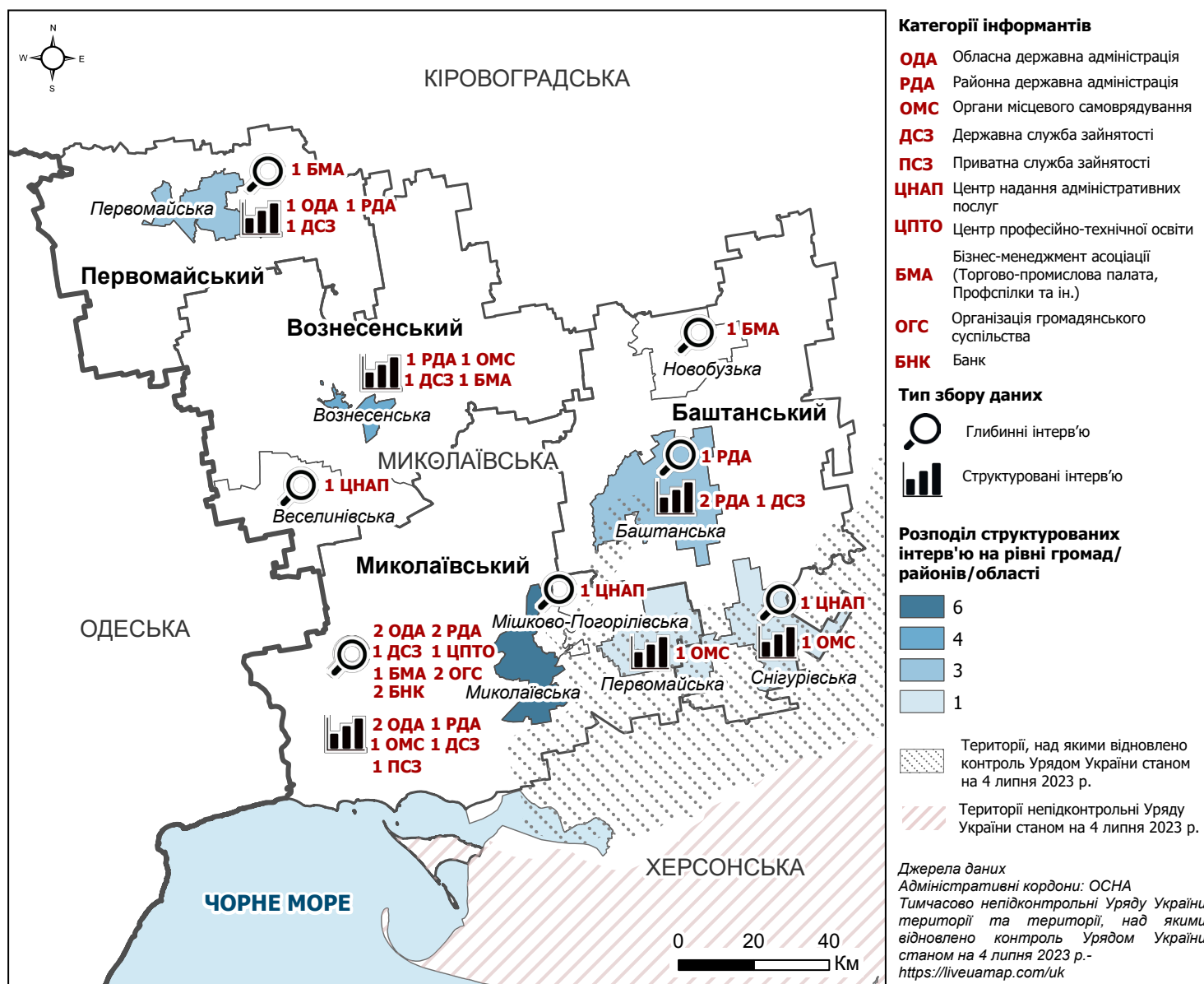
Підтримка сільського господарства. На думку КІ, сільське господарство має бути ключовим сектором для забезпечення засобами до існування у Миколаївській

області шляхом надання ресурсів для вирощування сільгосппродукції (зернових і овочів), тваринництва та ветеринарних послуг, а також для відновлення пошкоджених сільськогосподарських активів. КІ також згадували потребу в професійно-технічному навчанні та швидкій перепідготовці — знову ж таки з акцентом на сільське господарство з урахуванням розбіжності між попитом та пропозицією навичок на ринку праці, як зазначалося раніше.

Розширення прав і можливостей жінок. За повідомленнями ОГС, міжнародні НУО можуть зробити прості кроки для покращення економічних можливостей жінок, підтримавши місцевих жінок інформацією та консультуванням щодо отримання грантів на створення/розвиток бізнесу, допомоги жінкам з державною реєстрацією бізнесу та пошуком нових клієнтів/ринків, а також надаючи такі додаткові послуги, як психологічна підтримка.

- Один КІ із місцевої влади повідомив, що найбільш постраждали східні частини області ще довго не будуть придатними для життя і багато ВПО залишаться в м. Миколаїв.
- Миколаїв — одна з чотирьох досліджених територій, де КІ з місцевої влади кожного району повідомили про падіння доходів та фінансування місцевих бюджетів. Причинами падіння доходів та фінансування, зокрема, називаються зменшення податкових надходжень від підприємців / фізичних осіб та зменшення державного бюджетного фінансування.

ЗРАЗОК ЗБОРУ ДАНИХ



МЕТОДОЛОГІЯ

Більшість результатів цього дослідження отримано з первинних якісних та кількісних даних, зібраних шляхом 21 глибинного інтерв'ю та 18 структурованих інтерв'ю з KI, що перебувають на територіях, де проводиться оцінка. Було розроблено шість унікальних опитувальників для глибинних інтерв'ю з представниками місцевої влади, бізнес-менеджмент організацій, ОГС, міжнародних організацій та провайдерів професійно-технічної освіти. Результати цих інтерв'ю поповнили деталізовану якісну картину соціально-економічного впливу повномасштабної війни в кожній досліджуваній місцевості. Було сформовано один структурований інструмент KoVo із застосуванням різноманітних умов відбору для можливості збору даних

у представників місцевої влади, центрів зайнятості та бізнес-менеджмент організацій. Результати опитування дозволили провести індикативний якісний аналіз соціально-економічного впливу повномасштабної війни в різних місцевостях. Паралельно було розроблено два скрипти в RStudio для отримання даних про вакансії та резюме з найпопулярнішого в Україні сайту з пошуку роботи work.ua. Результати вебскрейпінгу надали повнішу якісну картину динаміки ринку праці, включно з демографією шукачів роботи, а також секторальними та географічними тенденціями. Це було доповнено аналізом вторинних даних, зібраних на ринку праці Державною службою зайнятості України.

ОСНОВНИЙ ВПЛИВ НА БІЗНЕС ТА НАЙБІЛЬШ ПОСТРАЖДАЛІ СЕКТОРИ

Перед початком війни сільське господарство та промисловість були ключовими секторами економіки Миколаївської області за об'ємом продукції та кількістю працівників.

Область має понад 2 мільйони гектарів землі сільськогосподарського призначення, що становить 5% загальної площі земель сільськогосподарського призначення в Україні.³ До війни в Миколаєві розташовувалося 175 виробничих підприємств, зокрема «Нібулон» (суднобудування, вирощування та експорт зерна), «Агроф'южн» (вирощування та переробка томатів), «Янтар» (пивоваріння) та PepsiCo Ukraine (виготовлення безалкогольних напоїв). Серед найбільших підприємств області вони є гарним прикладом того, як господарська діяльність, що в перші місяці війни була критично обмеженою, наразі демонструє часткове відновлення на цій території.⁴ Машинобудування та металургія становлять головні підсектори важкої

промисловості: традиційно область виготовляла до 50% продукції суднобудівної галузі країни, понад 90% газових турбін та 80% від видобутку глинозему.⁵

Внесок Миколаївських портів у бюджет області донедавна складав 30–40%, але з початком війни їхню роботу було припинено.⁶ Перед війною найбільша компанія області, сільськогосподарське підприємство «Нібулон», мала власний флот із 82 суден, понад 76 000 гектарів орних земель та 6 000 співробітників.⁷ Наразі «Нібулон» працює на 32% своєї потужності.⁸ Інформанти з БМО зауважили, що головні проблеми, з якими стикається бізнес в області після початку війни — це, зокрема, брак державної підтримки, безпосередній вплив бойових дій на діяльність, відтік кадрів за кордон, призов співробітників до війська, ріст виробничих витрат, проблеми з транспортом/логістикою та переривання ланцюгів постачання сировини.

КІ з БМО повідомили, що доступність кредитів для бізнесу суттєво знизилася, оскільки безпекові ризики та втрата майна обмежили можливість підприємців надавати необхідну для отримання кредиту заставу. З іншого боку, КІ зі спілки роботодавців зазначили, що доступнішим стало донорське грантове фінансування.

ЗМІНИ В ДЕМОГРАФІЇ БЕЗРОБІТТЯ, МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

Рисунок 1

Державна служба зайнятості (ДСЗ) повідомляє, що з червня 2021 р. до червня 2023 р. кількість шукачів роботи серед усіх вікових категорій значно скоротилася. Зокрема, після лютого 2022 р. чоловіки стали реєструватися в центрах зайнятості Миколаївської області набагато рідше ніж раніше.

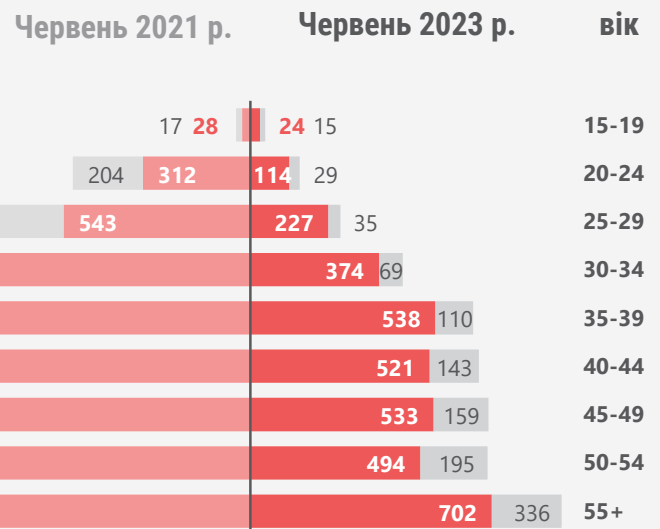
к-ть шукачів роботи — жінок

к-ть шукачів роботи — чоловіків

зареєстрованих у центрах зайнятості (ДСЗ)

Джерело:

Державна служба зайнятості України



КАТЕГОРІЇ НАСЕЛЕННЯ, ЩО НАЙБІЛЬШЕ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВТРАТИ ДОХОДУ

Згідно зі структурованими інтерв'ю, починаючи з лютого 2022 р. від втрати доходу найбільше постраждали жінки та ДГ з дітьми.

Люди передпенсійного віку (50–59 років) та ДГ з людьми похилого віку також повідомлялися як значно постраждали. Під час глибинних інтерв'ю представники місцевих органів влади зазначили, що сільські мешканці та колишні працівники великих промислових підприємств також потерпають від обмеженого доступу до засобів до існування.

3. <https://www.mk.gov.ua/ua/myko/economy/>

4. <https://biz.liga.net/ua/all/prodovolstvie/novosti/agrofusion-pepsico-yantar-kakoy-krupnyy-biznes-vozobnovil-rabotu-v-nikolaevskoy-oblasti>

5. <https://www.mk-oblrada.gov.ua/oblasni-programy>

6. Перед війною третина експорту зернових з України здійснювалася через Миколаїв: <https://forbes.ua/ru/company/na-shlyakhu-do-ekonomichnoi-pusteli-mikolaiv-vtrativ-90-biznesu-povertayutsya-odinitsi-kompaniy-chomu-pidpriemtsi-ne-pospishayut-nazad-do-mista-13062023-14121>

7. <https://www.nibulon.com/data/pro-kompaniyu/zberigannya-dorobka-ta-perevalka-zerna-torgovelnadiyalnist.html>

8. <https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2023/06/tsyfrova-transformatsiyi-ye-zaraz-na-chasi.html>

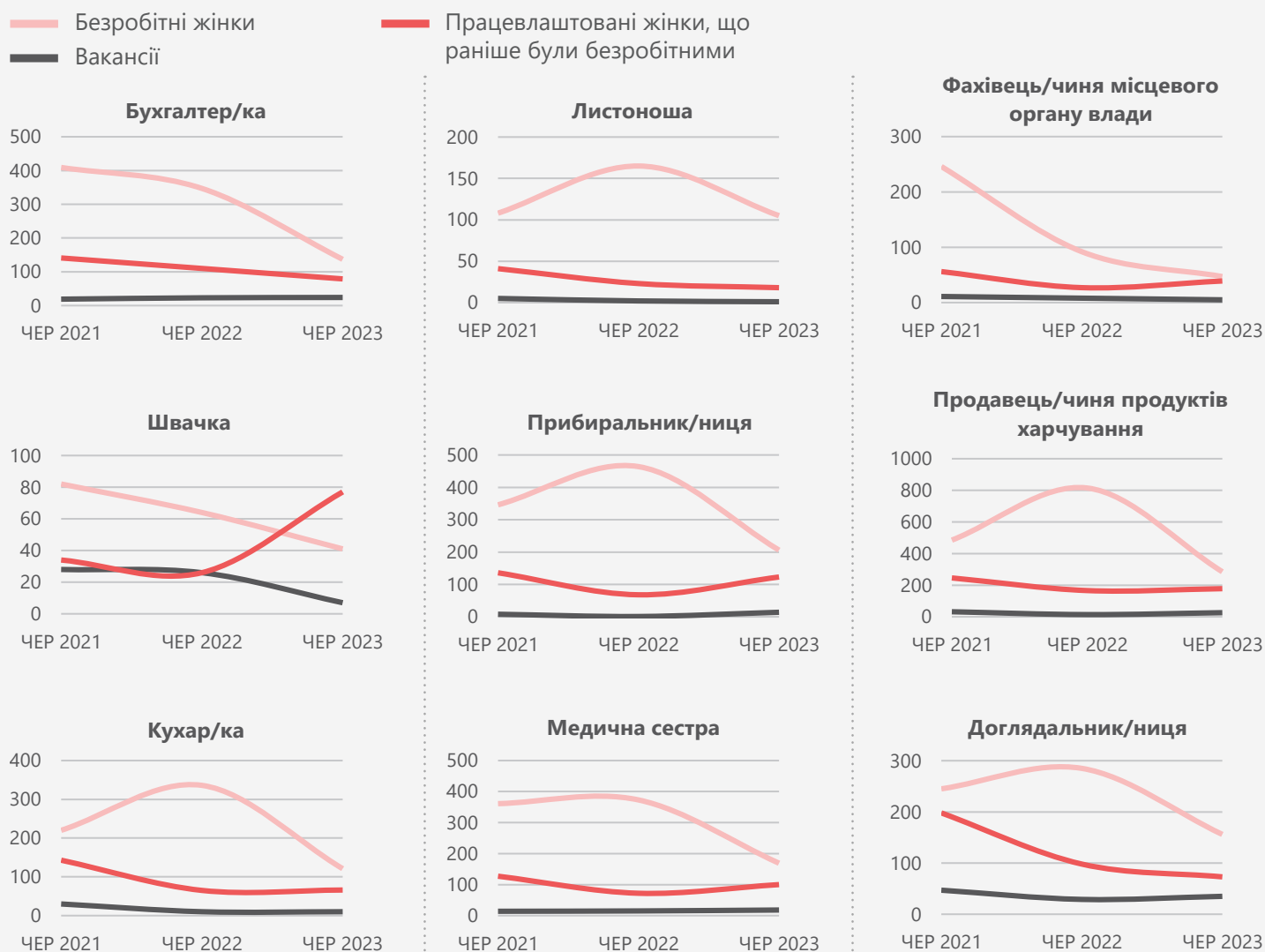
9. Базова територіальна оцінка зареєстрованих ВПО — Україна — Раунд 27 — серпень 2023 | Матриця спостереження переміщень (iom.int)

10. Звіт про повернення в Україні — Опитування загального населення — Раунд 13 — червень 2023 року | Матриця спостереження переміщень (iom.int)

За оцінками КІ з ОГС, економічна інтеграція значної кількості ВПО в даній місцевості є частковою або низькою. За даними МОМ станом на 31 серпня 2023 р. налічувалося 118 496 ВПО, а кількість осіб, що повернулися станом на червень 2023 р., дорівнювала приблизно 192 000.^{9, 10} Повідомлялося, що працевлаштування є найпоширенішою потребою серед осіб, що повертаються, наступною їхньою потребою є доступ до житла та коштів/виробничих активів для відновлення бізнесу. Найбільші потреби ВПО відрізняються: на першому місці в них — доступ до житла. КІ з органів місцевої влади повідомили про різні форми грошової та натуральної допомоги для ВПО, зокрема, соціальний захист, надання житла та стимулювання підприємницької діяльності.

ВАКАНСІЇ/ШУКАЧІ РОБОТИ ЗА ОБРАНИМИ ПОСАДАМИ

Рисунок 2



Джерело: Державна служба зайнятості України

ПЕРЕШКОДИ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ВРАЗЛИВІ КАТЕГОРІЇ ПРИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ

Один КІ з органів місцевої влади висловив думку, що більша інтеграція ВПО до робочої сили позитивно вплинула би на місцеву економіку.

Один КІ з ОГС зі своєї сторони зазначив, що перед ВПО можуть стояти специфічні перешкоди стосовно працевлаштування, наприклад, незнання місцевої специфіки, невідповідний досвід, брак необхідних документів, брак інформації про підтримку в працевлаштуванні, відстань між місцем проживання та місцем роботи та незацікавленість у пошуку роботи. Декілька КІ з ОГС погодилися з тим, що через розбіжність між навичками/досвідом та наявними можливостями є велика потреба у перепідготовці ВПО. До того ж, як підкреслила одна ОГС, перед ВПО можуть стояти психологічно-соціальні виклики внаслідок їхнього досвіду конфлікту та переміщення, що впливає на їхню спроможність працювати.

Як і в інших регіонах оцінки (Вінницька, Чернігівська,

Одеська області) у Миколаївській області жінки є вразливою категорією населення. Серед основних бар'єрів, що перешкоджають жінкам отримувати доступ до працевлаштування — збільшення домашніх обов'язків із початку війни, дискримінація під час прийому на роботу, обов'язок догляду за дітьми, статус одинокої матері, брак кваліфікації / незатребувана кваліфікація та закриття підприємств у регіоні внаслідок війни. Подібні питання обговорювалися у зв'язку з бар'єрами, з якими стикаються жінки при відкритті/веденні бізнесу, а також повідомлялося про ейджизм та сексизм у бізнес-середовищі, особливо щодо молодших жінок. Варто зауважити, що представники Миколаївської та Чернігівської областей визначили більше бар'єрів для жінок у відкритті/веденні бізнесу ніж інформанти з Одеської та Вінницької областей, що може бути пов'язано із сильнішим впливом війни на ці регіони та відповідним ростом домашніх обов'язків жінок. З іншого боку КІ з ОГС повідомили про деякі позитивні тенденції щодо розширення соціальних та економічних прав і можливостей жінок, наприклад, збільшення кількості жінок на керівних посадах (за останні 3–5 років), самозайнятих жінок, та жінок в органах місцевого самоврядування.

ПОПИТ/ПРОПОЗИЦІЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В РІЗНИХ СЕКТОРАХ

Рисунок 3



Джерело: work.ua резюме та вакансії, травень та червень 2023 р.

ПРОГАЛИНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ЗАСОБАМИ ДО ІСНУВАННЯ/ПІДТРИМЦІ
БІЗНЕСУ

За повідомленнями провайдерів професійно-технічної освіти та підготовки найпопулярнішими курсами були психологічна підтримка / домедична допомога, комп'ютерна грамотність / ІТ, курси з підвищення технічної кваліфікації.

Представники Миколаївського центру підтримки бізнесу зазначили, що вони мають для ВПО окремі курси, розроблені у співпраці з Міжнародною організацією

праці. Ключові інформанти із закладів професійно-технічної освіти зазначили, що головними викликами при отриманні доступу до програм професійно-технічної освіти та підготовки є брак технічної підготовки / навичок серед учасників курсів (особливо серед людей віком старших за 45 років), місце проведення курсів, вартість (індивідуальна підготовка дорожча ніж групово), недоступність бажаних курсів (через брак викладачів) і збільшення домашніх обов'язків серед потенційних учасників.

ПРО ІНІЦІАТИВУ REACH

Ініціатива REACH сприяє розробці інформаційних інструментів та продуктів, які підвищують спроможність суб'єктів гуманітарної діяльності ухвалювати рішення на основі фактичних даних у контекстах надзвичайних ситуацій, відновлення та розвитку. Методології, які використовує REACH, охоплюють збір первинних даних і глибинний

аналіз, а вся діяльність здійснюється через механізми міжвідомчої координації гуманітарної допомоги. REACH – це спільна ініціатива організацій IMPACT Initiatives, ACTED і Навчального та науково-дослідного інституту – Програми ООН з використання супутникової інформації в оперативних цілях (UNITAR-UNOSAT).